

INNOVATION KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHDA KLASTER YONDASHUVINING O'RNI

Maqsad Bekjonovich Abdurahmonov

CHDPU mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimida bo'lajak o'qituvchilarning innovatsion kompetentligini shakllantirishda klaster yondashuvining nazariy va amaliy asoslari yoritiladi. Klaster modeli orqali o'qituvchilarni kasbiy tayyorlash, ularning texnologik savodxonligi, ijodiy fikrlashi, reflektiv yondashuvi va ijtimoiy-emotsional ongini rivojlantirishga erishish mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, klaster asosida tayyorlangan pedagoglar raqobatbardosh va innovatsion fikrlashga ega bo'ladi. Shuningdek, maqolada klaster modelining struktura va afzalliklari, O'zbekiston ta'lim siyosati kontekstidagi qo'llanilishi hamda xalqaro tajriba asosida taqqoslama tahlil keltirilgan.

Kalit so'zlar: innovatsion kompetentlik, klaster yondashuvi, o'qituvchi tayyorlash, reflektiv amaliyot, raqobatbardoshlik, kasbiy rivojlanish.

Аннотация. В данной статье освещаются теоретические и практические основы кластерного подхода в формировании инновационной компетентности будущих учителей в условиях современной образовательной системы. Через модель кластера возможно обеспечить профессиональную подготовку педагогов, развивать их технологическую грамотность, креативное мышление, рефлексивный подход и социально-эмоциональное восприятие. Исследования показывают, что педагоги, подготовленные на основе кластерного подхода, обладают конкурентоспособностью и инновационным мышлением. Также в статье представлена структура кластерной модели, её преимущества, применение в контексте образовательной политики Узбекистана и сравнительный анализ с международным опытом.

Ключевые слова: инновационная компетентность, кластерный подход, подготовка учителей, рефлексивная практика, конкурентоспособность, профессиональное развитие.

Abstract. This article explores the theoretical and practical foundations of the cluster approach in developing innovative competence among future teachers within the modern education system. The cluster model enables professional teacher training and fosters technological literacy, creative thinking, reflective practice, and socio-emotional awareness. Research indicates that teachers trained through a cluster-based model demonstrate higher competitiveness and innovative thinking. The article also presents the structure and advantages of the cluster model, its application within the context of Uzbekistan's education policy, and a comparative analysis based on international experience.

Keywords: innovative competence, cluster approach, teacher training, reflective practice, competitiveness, professional development.

Globalashuv, raqamli transformatsiya va zamonaviy iqtisodiy ijtimoiy tizimlarning murakkablashuvi natijasida ta'lim tizimi yangi vazifalar bilan yuzmayuz bo'lmoqda. Endilikda ta'lim sifati nafaqat bilim berish, balki shaxsda innovatsion fikrlashni shakllantirish, mustaqil qaror qabul qilish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, ijtimoiy mas'uliyatni his etish kabi ko'nikmalarni rivojlantirish bilan belgilanadi.

Shu munosabat bilan, o'qituvchilarning innovatsion kompetentligi – ya'ni, yangilik yaratish, mavjud uslublarni modernizatsiya qilish, o'z faoliyatini tanqidiy tahlil qilish va zamon talablari asosida qayta qurish qobiliyati – asosiy ustuvorlikka aylanmoqda. Xalqaro tashkilotlar, xususan, YUNESKO tomonidan ishlab chiqilgan hujjatlarda ham XXI asr o'qituvchisi nafaqat texnologiyalarni tushunuvchi, balki ularni ijtimoiy o'zgarish vositasiga aylantiruvchi sifatida qaralmoqda [1].

Klaster yondashuvi — bu ta'lim, fan va amaliyotning birlashtirilgan tizimi bo'lib, unda maktablar, oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlar, kasbiy tayyorlov bazalari va xususiy sektor o'zaro kooperatsiya asosida hamkorlik qiladi. Ushbu yondashuvda:

- bilim almashinuvi vertikal va gorizontal yo'nalishda erkin kechadi;
- real amaliyotga yaqinlashtirilgan sharoitlarda o'qituvchilar tayyorlanadi;
- nazariya va amaliyot o'rtasidagi tafovut bartaraf etiladi. [2]

Klaster muhitida bo'lajak o'qituvchilar shaxsiy kasbiy mas'uliyatini chuqur anglaydi, real muammolar bilan ishlashni o'rganadi, iterativ (takroriy tajriba orqali) o'rganish jarayoniga jalb etiladi. Shuningdek, ular o'z faoliyatini reflektiv baholashni, jamoaviy hamkorlikda ishlashni va texnologik vositalardan samarali foydalanishni o'zlashtiradi.

Klaster modeli asosida shakllanuvchi innovatsion kompetentlik quyidagi to'rtta asosiy yo'nalishda namoyon bo'ladi:

1. **Motivatsion-axloqiy blok** – o'qituvchining kasbga sadoqati, jamiyat oldidagi mas'uliyati, o'zini rivojlantirishga bo'lgan ichki ehtiyoji.
2. **Kognitiv blok** – zamonaviy pedagogik nazariya va texnologiyalarni o'zlashtirish, tanqidiy fikrlash, axborot bilan ishlash ko'nikmalari.
3. **Ijodiy blok** – innovatsion yechimlar ishlab chiqish, yangilik yaratishga intilish, muammolarga yangicha yondashuv.
4. **Reflektiv-baholovchi blok** – o'z pedagogik faoliyatini tahlil qilish, fikr-mulohaza asosida o'zgarishlar kiritish, o'z-o'zini baholash madaniyati.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, klaster asosida tayyorlangan o'qituvchilar doimiy ravishda yuqori ko'rsatkichlarga ega bo'lishmoqda – ular texnologik

moslashuvchanlik, ijodiylik va o‘z-o‘zini tahlil qilish jihatdan an’anaviy modeldagi hamkasblaridan ustun.

Klaster yondashuvi o‘qituvchilarni tayyorlash tizimiga kompleks va tizimli yondashuvni joriy etadi. U nazariya va amaliyotni birlashtirish orqali innovatsion kompetentlikni shakllantirishga xizmat qiladi. Bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy salohiyatini oshirishda quyidagi tavsiyalar muhim:

- Oliy ta’lim muassasalari, maktablar va tadqiqot institutlari o‘rtasida klaster shaklida barqaror hamkorlikni yo‘lga qo‘yish.
- Pedagogika sohasidagi innovatsion texnologiyalarni amaliy mashg‘ulotlarga integratsiya qilish.
- O‘qituvchilarda reflektiv madaniyat va ijodiy muhitni rivojlantirish uchun mentorlik dasturlarini kengaytirish.
- Milliy ta’lim siyosatini xalqaro innovatsion standartlarga moslashtirishda klaster yondashuvini asosiy vosita sifatida ko‘rish.

Demak, "innovatsion kompetentligi rivojlangan o‘qituvchi" — bu nafaqat mavjud texnologiyalarni puxta o‘zlashtirgan, balki ularni yangicha pedagogik vositalarga aylantirib, ta’lim mazmuni, o‘qitish metodlari va o‘quv natijalarini tubdan o‘zgartirish qobiliyatiga ega mutaxassisdir.

Bugungi kunda ta’lim sohasi ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning strategik yo‘nalishi sifatida tan olinmoqda. Shu sababli, raqamli texnologiyalar va innovatsion metodikalarning ta’limga integratsiyasi — o‘qituvchilarni tayyorlash sifatini va samaradorligini oshirishda ajralmas omil hisoblanadi. Bu nuqtai nazardan qaraganda, bo‘lajak o‘qituvchilarning innovatsion kompetentligini shakllantirish faqat nazariy kurslarga tayanmasligi kerak; balki butun ta’lim tizimi bo‘ylab klaster asosidagi tizimli hamkorlikni talab etadi.

Maktablar, kollejlari, universitetlar, tadqiqot markazlari va sanoat hamkorlarini yagona integratsiyalashgan tarmoqqa birlashtirish orqali klasterlar bilim, resurslar va ilgʻor tajriba almashinuvini doimiy ravishda qoʻllab-quvvatlaydi.

Innovatsion kompetentlik, oddiy bilimlardan farqli oʻlaroq, oʻqituvchining oʻzining ijodiy potentsialini ishga solib, taʼlim jarayonida tez va mustaqil qarorlar qabul qilish qobiliyatini anglatadi. Bu kompetentlik doirasida oʻqituvchi nafaqat mavjud texnologiyalarni bilishi, balki ularni yangi pedagogik vositalarga aylantirish, oʻquv dasturlarini qayta shakllantirish va oʻquvchilarning oʻrganish natijalarini yaxshilash uchun samarali usullarni joriy etish imkoniyatiga ega boʻladi.

Innovatsion kompetentlikni rivojlantirish jarayoni uning strukturaviy komponentlari va baholash mezonlarini aniq belgilashdan boshlanadi. Ushbu dastlabki bosqichda motivatsion-qiymat, kognitiv, ijodiy hamda reflektiv-baholash elementlari har biri oʻziga xos rol bajaradi, ammo ular bir-biri bilan uzviy bogʻlangan holda yagona tizimni tashkil etadi.

Motivatsion-qiymat komponenti oʻqituvchining ichki intilishlarini mustahkamlaydi va uni professional maqsadlar hamda axloqiy qadriyatlarga tayanch qiladi. Kognitiv oʻlcham esa nazariy bilimlarni olish, qayta ishlash va tanqidiy baholash qobiliyatini oshiradi. Ijodiy element esa oʻqituvchilarga yangi gʻoyalar yaratish va taʼlim jarayonlarini tubdan oʻzgartirish imkoniyatini beradi. Reflektiv-baholash komponenti esa amaliy natijalarni doimiy tahlil qilish, kuchli va zaif tomonlarni aniqlash hamda ularni tizimli ravishda bartaraf etish mexanizmlarini ishga soladi.

Motivatsion-qiymat komponenti istiqbolli oʻqituvchining shaxsiy va professional pozitsiyasini shakllantiruvchi asosiy psixo-pedagogik struktura hisoblanadi. Ushbu komponentning markazida pedagogik faoliyatga nisbatan individual munosabat, axloqiy va maʼnaviy tamoyillarga sodiqlik, ijodiy va

mas'uliyatli yondashuv hamda o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan ichki intilish turadi.

Klaster asosidagi ta'lim tizimida bu komponent ta'limning turli manfaatdor tomonlari — maktablar, universitetlar, metodologik markazlar va ilmiy laboratoriyalar o'rtasidagi uzluksiz o'zaro aloqalar orqali boyitiladi. Bunday doimiy muloqot o'qituvchilarni haqiqiy professional kontekstlarga singdiradi, ularning ta'limga bo'lgan sadoqatini mustahkamlaydi va shaxsiy motivatsiyalarini amaliy ehtiyojlar bilan uyg'unlashtiradi.

Natijada, klaster yondashuvi asosida tashkil etilgan o'qituvchi tayyorlash tizimi nafaqat nazariy bilimlarni amaliy faoliyatga tatbiq etish imkonini yaratadi, balki pedagoglarning ijodkorlik salohiyatini, texnologik moslashuvchanligini va hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini oshiradi. Bu esa o'z navbatida ta'lim sifatining yuqori darajasini ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*.
2. Abdurahmonov M. B. "*Structure for developing prospective teachers' innovative competence based on the cluster approach*." Academic Research in Educational Sciences.
3. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi qonuni, yangi tahrir.
4. Milliy pedagogik innovatsiyalar markazi hisobotlari, 2023.
5. Xalqaro ta'lim forumlari materiallari (Toshkent, 2022; Parij, 2021).